

Regnbågsbiblioteket – The Rainbow Library

Ett arbetssätt för att lyfta hbtq på Umeå stadsbibliotek

**Christer Edeholt, Umeå stadsbibliotek och Länsbiblioteket i Västerbotten.
christer.edeholt@umea.se; christer.edeholt@regionvasterbotten.se**

Regnbågsbiblioteket – The Rainbow Library

Jag heter Christer Edeholt, och arbetar som bibliotekarie på Umeå stadsbibliotek och är nu i höst också projektanställd på Västerbottens länsbibliotek för att jobba med hbtq-frågor.

Jag tänker presentera Regnbågsbiblioteket på Umeå stadsbiblioteket, det vill säga det arbetssätt vi har för att lyfta hbtq-perspektivet. Jag ska också berätta om det nationella och det internationella nätverk som finns för hbtq på bibliotek, samt lite om planerna i Västerbottens län.

Regnbågsbiblioteket är ett koncept som innehåller en Regnbågshylla, en sida på webben, en Facebooksida samt programverksamhet och aktiviteter.

Vi började med satsningen Regnbågsbiblioteket 2012 för att lyfta hbtq-perspektivet och motverka diskriminering och hbtq-fobi. Regnbågsbiblioteket är en normkritisk satsning som ska lyfta fram och visa på mångfalden i samhället.

Utgångspunkten för ett normkritiskt perspektiv är att lika rättigheter och möjligheter ska gälla för alla. Det innebär ett fokus på att förändra normerna och öppna upp möjligheterna att vara sig själv, snarare än att få människor att anpassa sig till gällande normer.

Problemställning

Att få ord och berättelser som kan spegla och beskriva en själv, är väldigt viktigt när du försöker att definiera och hitta dig själv. För hbtq-personer kan det vara extra viktigt att hitta förebilder och berättelser, som kan bekräfta rätten till att vara just den du är eller vill vara.

På Umeå stadsbibliotek såg vi en brist på hbtq-perspektiv och en brist av representation av hbtq-personer i både mediebeståndet och i programverksamheten. Det fanns även brister på sökbarhet och åtkomlighet av den hbtq-media som fanns.

Hbtq-kulturen har länge varit osynliggjord och hbtq-personer blir ofta osynliggjorda eller negativt uppmärksammade. Även om det inte råder samma tabu runt hbtq-frågor nu som förr så är samhället fortfarande väldigt heteronormativt och exkluderar ofta hbtq-personer. Då biblioteken speglar samhället i stort, så är det ofta normen som blir rådande och synliggörs.

Christer Edeholt

Bibliotekarie
Umeå stadsbibliotek
070-533 44 86
christer.edeholt@umea.se

Många hbtq-personer, kanske särskilt ungdomar, kan uppleva det som svårt att be om hjälp att hitta media med hbtq-perspektiv, eftersom identitet och sexualitet som är normbrytande upplevs som extra personligt och är ofta belagt med skam.

Alla besökare bör kunna identifiera sig och spegla sig på något sätt i det som biblioteken erbjuder. I ambitionen att välkomna alla kan det bli så att biblioteket endast presenterar normen, men normen känns inte välkomnande för alla.

Trots att ett flertal styrdokument, från bland annat EU FN och svensk regering angående offentlig verksamhet, innehåller uppmaningar att arbeta aktivt mot diskriminering av hbtq-personer så är det väldigt tyst på många bibliotek i Sverige runt hbtq.

I Regeringskansliets skrift **En strategi för lika rättigheter och möjligheter oavsett sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck** står det så här:

För att skapa ett öppet och inkluderande samhälle där alla kan vara sig själva behöver normer ifrågasättas, mångfalden synliggöras och fördomar bemötas öppet. Det är ett arbete som behöver bedrivas inom alla delar av samhället. Kultursektorn är en viktig arena för diskussion, påverkan och förändring. (s. 52)

Hbtq internationellt

Diskriminering av människor på grund av sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck står i strid mot den grundläggande principen om alla människors lika värde och rättigheter. Sådan diskriminering är förbjuden enligt svensk och internationell rätt.

Trots det utsätts hbtq-personer runt om i världen för grova hatbrott som avrättningar, dödsmisshandling och tortyr. I ett 70-tal länder är homosexualitet kriminaliserat och människor fängslas och diskrimineras. Våldet som drabbar hbtq-personer är ofta betydligt grövre och mer ondskefullt jämfört med andra typer av hatbrott.

I vissa delar av världen pågår det rena förintelseprojekt av hbtq-personer, som till exempel i Somalia, Uganda, Afghanistan och Irak. Världen är en väldigt fientlig plats för väldigt många hbtq-personer och det finns stora kunskapsbrister om hbtq och mänskliga rättigheter.

Christer Edeholt

Bibliotekarie
Umeå stadsbibliotek
070-533 44 86
christer.edeholt@umea.se

Hbtq i Sverige

Hbtq-rättigheter i Sverige anses ofta som de mest progressiva i världen. Samkönat sex blev lagligt 1944 och 1979 tog Socialstyrelsen bort sjukdomsklassningen av homosexualitet. Sverige blev det sjunde landet i världen som införde samkönat äktenskap 2009. Trots detta drabbas fortfarande hbtq-personer av diskriminering och andra kränkningar även i det svenska samhället.

I Umeå, till exempel, ser du väldigt sällan samkönade par som går hand i hand eller ger varandra en kyss. Det är en tydlig indikation på att det känns obekvämt för samkönade att öppet visa varandra sin kärlek där. Det finns en rädsla för att bli uttittad, hånad eller hotad. Speciellt i norra Sverige upplever jag att hbtq-personer är väldigt osynliga, och då framför allt männen.

Regnbågsbiblioteket

Regnbågsbiblioteket är en normkritisk bibliotekssatsning och ett sätt att få in ett hbtq-perspektiv i beståndet och i verksamheten. Det är ett koncept som ska påverka hela biblioteksverksamheten positivt.

Ambitionen är också att höja den allmänna kunskapsnivån och den kulturella kvaliteten med ett hbtq-perspektiv. Regnbågsbiblioteket grundar sig främst på bibliotekets uppdrag och FN:s deklaration om mänskliga rättigheter.

Regnbågshyllan

Regnbågshyllan är en hylla med media som har ett hbtq-perspektiv. Den är till för alla och är en allåldershylla. Den lyfter fram hbtq-litteratur och är en positiv markering från bibliotekets sida. Hyllan används för att tydliggöra, och även för att dubblera de hbtq-medier som står på sina ordinarie hyllsignum.

Det är viktigt att samtidigt ha hbtq-medierna placerade på sin ordinarie placering, för att undvika särbehandling och för att nå alla tänkbara målgrupper. Tanken är inte att Regnbågshyllan ska dränera det vanliga biblioteket på hbtq-medier, utan hyllan ska ses som ett komplement och en utveckling av bibliotekets verksamhet.

I hyllan finns en blandning av det lustfyllda och det mer problematiska. Meningen är att hyllan ska upplevas positiv och glädjefylld utan att förringa de problem som finns. Det finns media både på svenska och på engelska.

Christer Edeholt

Bibliotekarie
Umeå stadsbibliotek
070-533 44 86
christer.edeholt@umea.se

Hyllan består av:

- Bilderböcker, faktaböcker och kapitelböcker för barn. Vi har en stor efterfrågan på normkritiska barnböcker särskilt från skolor och förskolor.
- Faktaböcker och biografier för vuxna.
- Broschyrer på olika språk. Det känns extra viktigt att erbjuda information till immigranter och asylsökande, om hbtq-rättigheter i Sverige. Därför har vi broschyren 'Du har rätt att vara du' på flera olika språk.
- Skönlitteratur och poesi för ungdomar och vuxna. Både böcker med tydlig hbtq-tematik och böcker där hbtq-perspektivet kommer in naturligt fastän tematiken är en annan.
- Filmer och ljudböcker.
- Serier.
- Tidningar och tidskrifter.

Vi har speciella Regnbågsbokmärken i hyllan som vi också skickar till andra bibliotek och till skolor. Där finns information på svenska och engelska om Regnbågsbiblioteket.

Regnbågshyllan har alldeles nyss utsmyckats med ett eget konstverk. Konstnären heter Mattias Olofsson och mönstret i konstverket är från Scharinska villan, där Umeås första RFSL-avdelningen startade på 1970-talet.

I Umeå finns det också Regnbågshyllor på flera av de mindre biblioteken och det planeras för att sätta upp små Regnbågshyllor på de 8 asylboenden som finns, för unga ensamkommande flyktingar.

I många länder är det olagligt och otänkbart för ett bibliotek, att ha en Regnbågshylla. Just därför så tycker vi att det är extra viktigt att vi har en bokhylla som markerar vikten av mänskliga rättigheter.

Christer Edeholt

Bibliotekarie
Umeå stadsbibliotek
070-533 44 86
christer.edeholt@umea.se

Regnbågssidan

Regnbågssidan är en sida på Umeåregionens biblioteks hemsida, med tips och artiklar. Den sidan fungerar så att den samlar in artiklar, boktips och tips om arrangemang som är taggade med nyckelord som queer och hbtq till exempel.

Facebook

Regnbågsbiblioteket – The Rainbow Library är en sida på Facebook för information, tips och kommunikation. Här lägger vi bland annat ut nya böcker som köpts in till Regnbågshyllan och vi får också in inköpsförslag från våra följare.

Programverksamhet

Hbtq ingår givetvis som en del av den ordinarie programverksamheten på biblioteket, bland annat har vi sagostunder med regnbågsböcker, olika föreläsningar och andra aktiviteter med hbtq-perspektiv. Flera av Regnbågsbibliotekets program läggs under Umeå Pride.

När vi invigde Umeås nya kulturhus, Väven, 2014 hade vi en temadag med hbtq-perspektiv och queera arrangemang som vi kallade **Splash of Colours**. Vi hade då regnbågssagor, queer workshop, diskussioner, musik med bland annat Magnus Carlsson, Pink Pistols och ett lokalt band. Vi hade dansuppträdanden och disco. Vi rundade av med högläsning av lesbisk erotik innan efterfesten på Gotthards krog.

Vi har haft ett program med skådespelararen Saga Becker, då hon berättade om sitt liv som transperson och den låga representationen av transpersoner i film och annan kultur. Efteråt visade vi filmen som gav Saga Becker en Guldbagge för bästa kvinnliga huvudroll, **Nånting måste gå sönder**.

Samarbete

För att *Regnbågsbiblioteket* ska bli så bra som möjligt så samarbetar vi med föreningar i Umeå som jobbar med hbtq-frågor. Det är:

- *RFSL – Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter.*
- *Transföreningen FPES - Full Personality Expression Sweden.*
- *Queerförvaltningen Umeå*, en lokal kulturförening.
- *Newcomers*, ett nätverk för hbtq-flyktingar.
- *Brytiga böcker*, ett normkritiskt bokprojekt för barn.

Christer Edeholt

Bibliotekarie
Umeå stadsbibliotek
070-533 44 86
christer.edeholt@umea.se

Vi samarbetar också med *Folkets bio*, *Kvinnohistoriskt museum*, *Konstfrämjandet* och den fria teatergruppen *Ögonblicksteatern*, till exempel.

Syftet med Regnbågsbiblioteket är:

- Att i enlighet med bibliotekets folkbildande, kultur- och demokratifrämjande uppdrag arbeta för individernas lika värde och att motverka fördomar och diskriminering.
- Att synliggöra det osynliggjorda. Historiskt sett är hbtq-frågor osynliggjorda och många berättelser är inte berättade.
- Att underlätta åtkomsten av media och kultur med hbtq-perspektiv. Många vågar till exempel inte fråga efter böcker med hbtq-innehåll.
- Att avdramatisera hbtq-frågor och lyfta fram berättelser som visar på att det funkar bra att leva som hbtq-person. Att minska känslor av skam och tabu runt hbtq.
- Att öka allas kunskap om hbtq och därmed öka förmågan till inlevelse och empati.
- Att förbättra bemötandet av hbtq-personer. Sträva efter att alla ska känna sig välkomna på biblioteket.
- Att informera om de rättigheter som gäller i Sverige för hbtq-personer.
- Att förändra samhället positivt och agera föredömligt inför länder med förtryckande lagar och förföljelse av hbtq-personer. Ett öppnare samhälle ger alla möjlighet att vara den de vill vara, vilket ger frihet.

Respons

Arbetet med Regnbågsbiblioteket har blivit väldigt lyckat. Ungefär en tredjedel av beståndet i Regnbågshyllan är alltid utlånat. Besökare har visat sin uppskattning och vi har fått glädjas åt att många andra bibliotek, i Sverige och i andra länder, blivit inspirerade och även gjort egna Regnbågshyllor. Hyllan har fått några få negativa kommentarer och frysningar, som endast visat på hur angeläget det är att lyfta hbtq-perspektivet.

Christer Edeholt

Bibliotekarie
Umeå stadsbibliotek
070-533 44 86
christer.edeholt@umea.se

Nätverk

Svensk biblioteksförnings expertnätverk för hbtq-frågor på bibliotek träffas en till två gånger per år och har ungefär 50 medlemmar, från olika bibliotek i Sverige. Nätverket vill höja bibliotekens hbtq-kompetens och diskutera hur vi bäst jobbar med hbtq på biblioteken.

Vi arbetar nu med ett förslag till taxonomi för arbete med hbtq på bibliotek. Taxonomin är en skala, eller en stege, från 1-7, från lågt till högt. Vi hoppas att vi snart ska få ut den tillsammans med olika tips i en broschyr.

2013 startades det också en intressegrupp inom IFLA för hbtq-frågor, **IFLA LGBTQ Users SIG**. Tanken är att den gruppen ska bilda en sektion.

Avslutande ord

Det arbetas med ett synliggörande av hbtq-kultur och hbtq-historia världen över och det görs mycket spännande saker på bibliotek, museum och arkiv. Bland annat i Amsterdam och i San Francisco finns bibliotek som gör större satsningar på hbtq-frågor.

Det otroligt grymma hatbrottet i Orlando mot rasifierade hbtq-personer, den 12 juni i år, gjorde oss påminnda om meningen och vikten med att lyfta hbtq-perspektivet och att arbeta för hbtq-rättigheter. Rätten att bli sedd, rätten att få leva, att få älska och rätten att få ha en historia och en framtid.

Från september i år 2016 fram till årslutet har jag en projektanställning på halvtid på Länsbiblioteket, för att jobba med hbtq-frågor. Jag kommer att göra en förundersökning i länet och höra mig för om vad som görs, vilka förutsättningar och önskemål som finns på olika bibliotek i Västerbotten.

Att lyfta hbtq-perspektivet går att göra på många olika sätt. Det viktiga är att få en ökad medvetenhet runt hbtq och normkritik. Att bryta tystnaden, höja taket och öka friheten för människor. Rätten att vara den du är, är en allmänmänsklig rätt som givetvis gagnar alla.

Christer Edeholt

Bibliotekarie
Umeå stadsbibliotek
070-533 44 86
christer.edeholt@umea.se

Litteraturförteckning

Edeholt, Christer, *Unga homosexuella och biblioteket: Bi- och homosexuella ungdomars behov av information, förebilder och identifikationsobjekt.*

Magisteruppsats från Sociologiska institutionen i Umeå, Uppsats nr 179, juni 2001.

Umeå universitet, Biblioteks-och informationsvetenskap.

Regeringskansliet, Arbetsmarknadsdepartementet: *En strategi för lika rättigheter och möjligheter oavsett sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck,*

Publicerad 02 januari 2014 · Uppdaterad 01 juli 2016

<http://www.regeringen.se/informationsmaterial/2014/01/en-strategi-for-lika-rattigheter-och-mojligheter-oavsett-sexuell-laggning-konsidentitet-eller-konsuttryck/>

Christer Edholt

Bibliotekarie
Umeå stadsbibliotek
070-533 44 86
christer.edholt@umea.se